

kooraltaar de Crucifix zal staan. Dit thema, de Opoffering van Christus, wordt steeds weer herhaald door het naast elkaar plaatsen van de Oud-testamentische tekenen van de sacramenten en hun Nieuwtestamentische parallellen. Het thema van de offerpriester: de Oudtestamentische priester Zacharias en de Kind-Heiland-priester; de toediening en de werking van de sacramenten: Isaäk, die het oude bloedoffer vergetenwoordigt, tegenover het bloedeloze Misoffer van het Nieuwe Testament voorgesteld in het spel der kinderen met de kelk en de wijn. Op de voorgrond bevindt zich Johannes de Doper. Hij stelde het eerste sacrament in, de zg. 'Deur der Sacramenten', de Doop, en nu wijst hij ons naar het Jezuskind: 'Siet dis is t lam Gods/ siet d'welck die sonden der werelt wech neemt,' (*Johannes: I.29*).¹ Christus bevindt zich hier nog in de armen van het Oude Testament en is omringd door zijn neven, dwz. zijn latere apostelen en discipelen, en zijn voorloper Johannes de Doper. Wat wij hier afgebeeld zien, deze veelheid en diepte van voorstelling en inhoud – dit is het doel waarvoor Anna haar kinderen heeft gebaard. Alles en iedereen is aanwezig en dit alles moet ook de gedachten van de starende vrouwen vervullen.

Door de gehele kunstgeschiedenis heen ziet men telkens weer, hoe genealogische voorstellingen, zoals de Boom van Jesse en het H. Maagschap, vanuit kunstzinnig oogpunt beschouwd, niet meer zijn dan een decoratief patroon of een prozaïsch groepsportret. Geertgens twee schilderijen vormen een welhaast unieke uitzondering hierop. Met verbazingwekkende stylistische souplesse heeft hij zich aangepast aan de bijzondere eisen van de twee verschillende gegevens. Hij behandelde beide onderwerpen op een zeer levendige en realistische manier met, bij de Boom van Jesse, volledig behoud van de traditionele hiëratische waardigheid en met sterke accentuering, bij de H. Maagschap, van de intieme en persoonlijke sfeer, ondanks de veelheid van sacramentale toespelingen. Een dergelijke volstrekt oorspronkelijke behandeling van traditionele thema's is slechts de allergrootste kunstenaars gegeven. Geertgen was één van deze begenadigden.

¹ Voor deze aan het Sacrament ontleende woorden, zie: A. A. Barb: 'The Round Table and the Holy Grail', *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, XIX, 1956, blz. 46.

Aanwinsten

1 januari—1 juni 1957

AFDELING SCHILDERIJEN

Nederlands, 2e helft XVIe eeuw, Twee altaarvleugels met de gelijkenis van de Rijke Man en de Arme Lazarus.

Werner van den Valckert (± 1585 – ná 1627), Portret van een juwelier die zich uit zijn venster buigt, 1617.

Jurriaen Andriessen (1742–1819), Dessus-de-porte met spelende putti.

Franse School, 2e helft XVIIIe eeuw, Vier decoratieve panelen met planten en dieren.

AFDELING BEELDHOUKUNST EN KUNSTNIJVERHEID

BEELDHOUKUNST

Parfumbrander, brons, omstreeks 1500.

Toegeschreven aan Desiderio da Firenze.

Rugfiguur van naakte vrouw met schenkkkan. Relief in ivoor. Duits, einde XVIe eeuw.

Hercules en Deianeira, brons, omstreeks 1600.

Waarschijnlijk naar Adriaen de Vries.

Twee liggende vrouwefiguren, vermoedelijk Caritas en Fides (?), brons, omstreeks 1600.

Omgeving van Hubert Gerhard.

Borstbeeld van Louis II de Bourbon, Prins van Condé, brons, omstreeks 1700.

Toegeschreven aan Jérôme Derbais.

De vier Elementen, voorgesteld door twee groepen van putti met bloemenguirlandes, wit geverfd vurenhout. Amsterdam (?), omstreeks 1700.

Twee heiligenfiguren in Romeinse krijgsmansdracht, lindehout, omstreeks 1765/70. Door Ignaz Günter. Groep waarschijnlijk voorstellend Rinaldo en Armida, geel gesauste pleister, derde kwart XVIIIe eeuw. School van Jean Baptiste Lemoine.

ZILVER

Twee zilveren zoutvaten, geheel versierd met gedreven bloemranken.

Merken: Amsterdam, 1668, meesterteken S.

Drie nautiluschelpen, deels gegraveerd, deels versierd met gesneden bloemranken.

Noord-Nederlands, 2e helft XVIIe eeuw. Twee gesigneerd Cornelis Bellekin.

Suikerbus. Merken: Amsterdam, 1718, meesterteken van Jan Lankhorst.

Twee kandelaars. Merken: Amsterdam, 1785, meesterteken van Johannes Siotteling van Gotheborg.

CERAMIEK

Kan van gemarmerd aardewerk, met zilveren deksel. Noord-Nederlands, 1634.

Twee kogelvormige potjes, beschilderd met grotesken in blauw.

Noord-Nederlands aardewerk, omstreeks 1660-1670. Schoen, beschilderd met bloemen en vlinders in blauw.

Noord-Nederlands aardewerk (Haarlem?), omstreeks 1660-1670.

Kannetje, versierd in navolging van Nevers met witte bloemen op blauwe fond. Delft, ca. 1700.

Mand met opengewerkte witte rand, waarop bloemen in relief. De bodem versierd met Chinezen in blauw. Delfts, omstreeks 1700.

Twee achthoekige vaasjes met Kakiemon-decor. Saksisch porcelein, omstreeks 1730.

Twee mandjes met rose ajour bewerkte wanden en bloempjes in relief. Loosdrechts porcelein, 1772-1784.

GLAS

Veldfles, versierd met grote en kleine rozetten in email. Venetiaans, 1ste helft XVIIe eeuw.

Bruikleen van de Dienst voor 's Rijks Verspreide Kunstvoorwerpen te 's-Gravenhage.

MEUBELN

Tafelklokje van verguld koper in eikehouten met schildpad belijmde beschermingskast.

Haarlem, 1ste kwart XVIIIe eeuw. Uurwerk gesigneerd: Jan Janse Boekelts te Haarlem.

Twee consolevormige étagères, bestaande uit een dekplaat dragende negerslaven. Gepolychromeerd lindehout. Venetiaans, XVIIIe eeuw.

Twee stoelen van notehout, gedeeltelijk belijmd met notewortelhout en versierd met marketerie.

Noord-Nederlands, 1ste kwart XVIIIe eeuw.

Spiegel van verguld en gebeeldhouwd hout.

Noord-Nederlands, 1ste kwart XVIIIe eeuw.

Spiegel van bruin geschilderd en gedeeltelijk verguld hout. In de kuif een pelikaan.

Noord-Nederlands, midden XVIIIe eeuw.

Twee panelen, versierd met tropheën en muziek-instrumenten. Wit met goud geschilderd eikehout. Frans, midden XVIIIe eeuw.

Commode versierd met marketerie van verschillende houtsoorten. Noord-Nederlands, omstreeks 1760.

TEXTIEL

Drakenkleed, fragment. Kaukasië, omstreeks 1600. Tafellaken en vier servetten met tafereelen uit het leven van Maria, linnen damast.

Haarlem (?), 1ste kwart XVIIe eeuw.

Servet met kruiswerkpatroon, linnen damast.

Noord-Nederlands, XVIIe eeuw (?).

Bloemstuk, geborduurd in kleurige zijde.

Gesigneerd W. Haelwech 1650.

Herencostuum van tafzijde, changeant grijs en violet. Frans (?), omstreeks 1770.

Wandtapijt, voorstellende een triomf. Brussel, omstreeks 1550.

Geschenk van Mevrouw M. Feilchenfeldt te Zürich. Geschonken door de heer O. A. F. Horstmann.

Sachet van crème zijde, bedrukt met lissen en waterpest in Art Nouveau-stijl, omstreeks 1900.

Japon van zwarte machinale kant, omstreeks 1910.

Japon van zwarte zijde, omstreeks 1935.

NEDERLANDS MUSEUM
VOOR GESCHIEDENIS

Portret van Francesco de Mendoza, Amirant van Arragon, geschilderd tijdens diens gevangenschap in Den Haag, 1602.

De Slag bij Boutersum, 1831. Door Nicolaes Pienceman, 1833.

Gouden keten geschonken door prins Maurits aan koning Sahid van Ternate, 1606.

Lijck-reeden, Eer-dichten, en Graftschriften, Van versheyde Auteurs, Over de beroemde Daaden en Doodt Van den Manhaften Zee-Held Michael de Ruyter, Amsterdam 1677.

Geschenk van de heer A. A. van der Gronden.

RIJKSPRENTENKABINET

TEKENINGEN

Lambert Lombard, Schetsblad met studies naar Pol-laiuolo en Bandinelli. Pen.

Jan van Hoey, De profet Baruch. Uit een serie, waarvan zich elf andere bladen in het Louvre bevinden. Penseel.

Abraham Begeyn, Vergezicht. Zwart krijt en penseel. *A. van Everdingen*, 'Oostrijzen in Noorwegen'. Penseel.

Nicolaas Maes, Negen pen- en penseeltekeningen van Bijbelse onderwerpen, afkomstig uit het volgende. *M. Balen*, Een album met tekeningen.

T. Ph. Chr. Haag, Interieur van een voorname stal, 1780. Aquarel.

Jozef Israëls, Oude boerin, een koekepan op het vuur zettend. Zwart en wit krijt.

Job. Bosboom, Een aantal studies van kerken en kerkmeubilair, landschappen en reisnotities.

J. H. Weisenbruch, Schetsboekje.

J. Q. van Regteren Altena, Nagelaten tekeningen. Geschenk van Mej. M. E. van Regteren Altena.

Maaïke Braat, Besneeuwd bergdal, 1957. Geschenk van de heer C. Mink van der Molen. Aquarel.

N. Lancret, Schetsblad, een dienaar bij een vogelkooi knielend, studies van handen. Rood krijt.

Hubert Robert, Groetende stierenvechter. Pen en penseel.

R. *Bresdin*, Schetsblad met palmen en een hert. Pen.
 E. M. *Degas*, Schets naar een deel van Gozzoli's fresco in de Medici kapel te Florence, 1860. Crayon.
Nederrijns meester, einde 15e eeuw, Ontwerp voor een ostensorium. Pen.
 C. *Amberger*, Ontwerp voor een altaar, Afra knielend voor de heilige Ulrich voorstellend. Pen en Penseel.
 G. *Palma Giovane*, Studies voor een Maria Magdalena. Verz. Sir P. Lely en Goldschmidt. Pen en zwart krijt.
il Guercino, De heilige Hieronymus in een landschap mediterende. Rood krijt.
Simone Cantarini, Amor en Psyche. Zwart krijt.
 John *Piper*, 'Monuments at Edenham', 1952, Gouache.

PERZISCHE MINIATUREN

Late *Timour-stijl van Husain Mirza Baiquara van Herat*, (1469-1506). Rustam neemt afscheid van Shah Kai Ka'us. Waterverf en goud op perkament.
Timour-school, waarschijnlijk Shiraz, XVIe eeuw. De Dood van Rustam en Shaghad, een episode uit Firdausi's Shahnama. Waterverf en goud op perkament.

PRENTEN

Nederlands of Noord-Duits, begin XVIe eeuw, Heilige Michaël. Gravure met de hand gekleurd.
Nederlands, ca. 1460, Blad d uit de Biblia Pauperum. Derde editie van dit blokboek. Houtsnede.
 H. S. *Bebam*, Adam en Eva. Gravure. B. App. 1.
Pierre Bonnard, Vrouw, die zich afdroogt. Onbeschreven lithografie, die slechts in enkele exemplaren gedrukt is.
François Boucher, Suite van de kleine studies van koppen. Ets.
Rodolphe Bresdin, La maison hantée. Lithografie.
Honoré Daumier, Conférence de Londres. Lithografie.
Sebastien Foulquier, Etudes de femmes, 1768. Ets.
Jean-Baptiste Greuze, La jeune Savoyarde. Ets.
Noel Hallé, Antiochus dictant ses dernières volontés. Ets, 1e staat.
Wenzel Hollar, Lady Garrard. Ets.
Jean-Baptiste Leprince, Enige bladen uit: 'Deuxième suite d'habillements de divers Nations', 1764, uit de 'Première suite de Cris et divers Marchands de Petersbourg et de Moscou', 1765 en uit de 'Divers habillements de femmes de Moscovie'. Ets.
Meester E. S., Christus aan het Kruis tussen Maria en Johannes. Gravure, 2e staat. Een van de drie exemplaren van deze prent. Lehrs 32.
Monogrammist S. A. F. (Meester van de Liechtensteinsche Aanbidding), Het oordeel van Salomo. Ets.
Barthélemy Ollivier, Jong meisje op de rug gezien. Ets.
Jeanne Françoise Ozanne, Vues de Paris, 2 et 3. Ets.
 J. B. M. *Pierre*, La Nourrice en L'Hiver. Ets.
Pierre Prud'hon, Enlèvement d'Europe. Ets, 1e staat.
Jonas Suyderboef, Marcus Zuerius Boxhorn. Gravure. Zeldzaam exemplaar van de 1e staat met de opdracht van de uitgever.
Kitagawa Utamaro, Shiohi-no tsuto (Geschenken van de eb) Schelpenboekje met twee figurale voorstellingen en zes bladen met schelpen; uitgegeven door Juzaburo in 1780. Kleurenhoutsnede.

Summaries.

THE TREE OF JESSE AND THE PROBLEM OF GEERTGEN TOT ST. JANS, BY A. VAN SCHENDEL

In 1956 the Rijksmuseum purchased the colourful panel representing the Tree of Jesse, earlier in the Von Pannwitz collection. Originally it was ascribed to Geertgen tot Sint Jans, later Friedländer suggested the attribution to the youthful Jan Mostaert, which was generally accepted. The present author shows by comparison how the Tree of Jesse is much more related in style to a group of paintings commonly attributed to Geertgen, i.e. the Holy Kinship, the Adorations of the Magi in Amsterdam, Prague and Winterthur and a few others. Either these have all to be accepted for Geertgen or the entire group should be attributed to an anonymous master in close touch with Geertgen. As apparently there is no sufficient proof for this, the author is inclined to maintain the traditional attribution to Geertgen.

GEERTGEN PAINTS THE ANCESTRY OF CHRIST, BY JAMES SNYDER

The *Tree of Jesse*, recently acquired by the Rijksmuseum, and the *Holy Kinship*, also in the Rijksmuseum, are instructive examples of the unique iconographic programs created by Geertgen tot Sint Jans. The *Tree of Jesse* (prophecy of *Isaiah* XI. 1-2) depicts Christ's Old Testament ancestry from the House of David. The *Holy Kinship* pictures His more immediate relatives: His aunts, uncles, and cousins of the New Testament period. Together the themes constitute a continuous genealogy. Traditionally a colorful but fanciful assembly of the royal ancestors affixed to an upturned scroll, the Tree of Jesse was a favorite device for the incorporation of symbols of the Virginal Birth and the Immaculate Conception of Mary. Geertgen amazingly transforms the traditional, decorative formula into a very realistic visionary image without violating the hieratic dignity of the theme, and he cleverly disguises the Marian symbols in the architectural setting. The uniqueness of this treatment is further evidence for the attribution of the painting to Geertgen. The *Holy Kinship* on the other hand, was simply a family group-portrait. Rather than supplying symbols of doctrine, it provided the spectator with numerous intercessors in the form of the aunts and uncles of Christ. Geertgen departs from the standard symmetrical grouping and places the family in a church interior. By contrasting Old Testament types of the Sacraments with their New Testament models - symbolized in the play of the apostle-cousins and in the architecture and furniture of the church itself - Geertgen devised a rich allegory on the Sacraments wherein the role of St. John the Baptist, the patron saint of his Order, has special significance.